

Remigijus ČIEGIS

NEOKLASIKINĖS SINTEZĖS MODELIAI IR JŲ INDĖLIS Į EKONOMINĖS MINTIES RAIDĄ

Remigijus ČIEGIS

**NEOKLASIKINĖS SINTEZĖS
MODELIAI IR JŲ INDĖLIS Į
EKONOMINĖS MINTIES RAIDĄ**

Remigijus ČIEGIS

**NEOKLASIKINĖS SINTEZĖS
MODELIAI IR JŲ INDĖLIS Į
EKONOMINĖS MINTIES RAIDĄ**

MONOGRAFIJA

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2021

Apsvarstė ir rekomendavo išleisti
Vilniaus universiteto Kauno fakulteto taryba
(2020 m. lapkričio 20 d., protokolas Nr. (1.2) 620000-TP-15)

Recenzavo:

prof. dr. Violeta PUKELIENĖ (Vytauto Didžiojo universitetas)

prof. dr. Biruta ŠVAGŽDIENĖ (Lietuvos sporto universitetas)

Šis leidinys yra atvirosios prieigos elektroninė knyga. Knygos tekstas yra pasiekiamas neatlygintinai. Vartotojams suteikiama teisė knygos tekstą naudoti bet koku būdu komerciniams ir/ar nekomerciniams tikslams (išsisaugoti, kopijuoti, įrašyti, platinti, viešai skelbti, kurti išvestinius kūrinius, pateikti nuorodą ir kt.). Naudojant knygos tekstą ar jo dalį privaloma nurodyti autorių. Knygos teksto naudojimo teisės suteikiamos neišimtinė Kūrybinių bendrijų Priskyrimo licencija ([Creative Commons Attribution 4.0 License, CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)).

Leidinio iliustracijos (viršelio iliustracijos ir visos kitos iliustracijos) yra savarankiški autorių teisės saugomi kūriniai, kuriems ši licencija netaikoma. Iliustracijos gali būti naudojamos tik pagal atskirą susitarimą su jų turitinių autorių teisių savininkais, išskyrus įstatymo leidžiamus atvejus arba jei prie iliustracijos nėra nurodyta kitaip.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-07-0649-7 (skaitmeninis PDF)
DOI <https://doi.org/10.15388/vup-book-0015>

© Remigijus Čiegis, 2021
© Vilniaus universitetas, 2021

Turinys

LENTELĖS IR PAVEIKSLAI	6
PRATARMĖ	9
IŠVADAS	11
1 dalis. J. M. KEYNES'Ų „BENDROJI TEORIJA“	23
1.1. Klasikinė ir keinsistinė ekonomikos teorijos	25
1.2. J. M. Keyneso gyvenimo kelias	48
1.3. J. M. Keyneso „Bendrojoje teorijoje“ iškeltos ekonominės idėjos	153
2 dalis. KEINSISTINIŲ IR NEOKLASIKINIŲ TEORINIŲ POZICIJŲ SUSIEJIMAS: „NEOKLASIKINĖ SINTEZĖ“	191
2.1. Keinsistinė revoliucija: neoklasikinės sintezės gimimas	193
2.2. J. R. Hickso–A. H. Hanseno IS–LM modelis	228
2.3. Neoklasikinės sintezės modeliai: jų esmė ir trūkumai	295
2.4. Naujosios neoklasikinės sintezės modeliai	425
2.5. Pokeinsizmo amerikietiška ir britiška šakos	458
PAGRINDINĖS TYRIMO IŠVADOS	491
LITERATŪRA	499
PAVARDŽIŲ RODYKLĖ	605
SUMMARY	619

Lentelės ir paveikslai

LENTELĖS

2 dalis. KEINSISTINIŲ IR NEOKLASIKINIŲ TEORINIŲ POZICIJŲ SUSIEJIMAS: „NEOKLASIKINĖ SINTEZĖ“

2.1 lentelė. Fiskalinės ir monetarinės politikų poveikis 290

PAVEIKSLAI

1 dalis. J. M. KEYNES'O „BENDROJI TEORIJA“

1.1 pav. *Laffer'o* kreivė 126

1.2 pav. *Ragnar'ui Nurkse'ui* skirtas pašto ženklas 168

1.3 pav. Monetarizmas, keinsizmas ir AD–AS modelis 186

2 dalis. KEINSISTINIŲ IR NEOKLASIKINIŲ TEORINIŲ POZICIJŲ SUSIEJIMAS: „NEOKLASIKINĖ SINTEZĖ“

2.1 pav. Visuminė pasiūlos kreivė..... 194

2.2 pav. Likvidumo sąstai 199

2.3 pav. Subalansuoto biudžeto multiplikatorius..... 201

2.4 pav. Investicinės paklausos kitimas..... 208

2.5 pav. Reketo efektas 209

2.6 pav. Išeišigos ir užimtumo nustatymas..... 214

2.7 pav. *J. R. Hicks'o* SI–LL modelis 233

2.8 pav. *A. H. Hansen'o* IS–LM modelis 253

2.9 pav. Ekonominis ciklas 255

2.10 pav. IS–LM modelis 265

2.11 pav. Taupymo ir investicijų lygybė..... 267

2.12 pav. LM kreivės sudarymas	272
2.13 pav. IS kreivės sudarymas.....	279
2.14 pav. IS ir LM kreivės.....	282
2.15 pav. Bendrosios pusiausvyros nebuvimo dinamika.....	283
2.16 pav. Naujos pusiausvyros trajektorija esant LM kreivės persislinkimui	284
2.17 pav. Naujos pusiausvyros trajektorija esant IS kreivės persislinkimui	284
2.18 pav. Praplėstas IS–LM modelis.....	285
2.19 pav. Atvirosios ekonomikos IS–LM modelis	287
2.20 pav. Likvidumo sąštai (IS–LM modelis)	291
2.21 pav. AD–AS modelis.....	293
2.22 pav. <i>Keyneso kryžius</i> nacionalinių pajamų nustatymui.....	305
2.23 pav. AD ir 45 laipsnių linijos.....	306
2.24 pav. Auksinė taisyklė.....	324
2.25 pav. <i>Phillips'o</i> kreivė.....	360
2.26 pav. Laukiama infliacija ir <i>Phillips'o</i> kreivė.....	388
2.27 pav. Infliacijos šaltiniai	389
2.28 pav. Sąnaudų infliacija (<i>Phillips'o</i> kreivė).....	390
2.29 pav. <i>L. R. Klein'o</i> taupymo ir investicijų nesuderinamumas.....	409
2.30 pav. Darbo rinkos rezultatas	410
2.31 pav. Ilgalaikio periodo <i>Phillips'o</i> kreivė.....	430

PRATARMĖ

Tiriant ekonominių teorijų istoriją, kuri turi dvejopą funkciją: paaiškinti praeitį ir padėti mums suprasti dabartį, gali būti keliami skirtingi klausimai. Šios knygos tikslą rodo antraštė: supažindinti skaitytoją su vienu iš įdomiausių šiuolaikinės ekonomikos teorijos šaltinių – keinsizmu (akcentuojant neoklasikinę sintezę), jo gimimu ir tolesne plėtra, taip pat esminėmis idėjomis ir tomis ypatybėmis, kurios jį labiausiai skiria nuo kitų ekonomikos teorijos mokyklų.

Monografijoje šio šiuolaikinės ekonomikos teorijos šaltinio – keinsizmo (akcentuojant neoklasikinę sintezę) – pasirinkimą lėmė jo vieta ekonominės minties istorijoje ir svarba moderniosiose ekonomikos teorijose. Mokykla išgyveno savo renesansą (XX a. ketvirtajame–šeštajame dešimtmėčiuose), patyrė nuosmukį ir susidomėjimo ja kritimą (įsigalėjus monetarizmui) ir vėl įgavo svarbos moderniose ekonomikos teorijose (pasirodžius naujųjų keinsistų darbams).

Monografijoje pamėginta sistemiškai išnagrinėti keinsistinių ekonominių idėjų raidą ir jų poveikį šiuolaikinių ekonomikos teorijų bei moderniosios ekonominės politikos formavimuisi, išsiaiškinti, kaip šios mokyklos atstovai, pradėdant šios ekonominės minties šakos pradininku *J. M. Keynes'u*, prisidėjo prie rinkų kaip makroekonominių procesų mūsų dabartinio supratimo. Todėl monografija galėtų tapti jos autoriaus indėliu į šio ekonominės minties klausimų rato geresnį supratimą. Pridedami abi monografijos dalis apimančios konsoliduoti bibliografiniai šaltiniai turėtų pagelbėti kaip gairės tolesnėms nuodugnesnėms studijoms.

Tikiuosi, kad šis darbas, aptariantis keinsistinės ir neoklasikinės ekonominės minties sintezę, bus naudingas akademinėi visuomenei, aukštųjų mokyklų ekonominių, vadybinių ir politinių mokslų katedrų dėstytojams, doktorantams, magistrantams, studentams, valstybės institucijų darbuotojams, verslo atstovams ir visiems besidomintiems ekonominių teorijų istorija ir jų poveikiu šiuolaikinių ekonomikos teorijų raidai, net jei keinsistinė srovė jiems nėra pati įdomiausia.

Aišku, monografija, kaip ir bet kuris darbas, nėra tobula. Norėčiau iš anksto skaitytojų atsiprašyti už galimus netikslumus ir stiliaus nelygumus, nes ne visi monografijos skyriai parašyti vienodu moksliniu stiliumi bei griežta moksline kalba. Bet gal tai padarys monografiją priimtina tiek garbiam mokslo

vyriui, tiek praktikos „vilku“ . Be to, kiekvienas tyrinėtojas, dešimtį metų besiginantis į vieną ar kitą problemą, „prisiriša“ prie savo temos. Kyla pavojus, kad objektas bus analizuojamas per „rožinius akinius“, suabsoliutinant šios temos reikšmingumą bei neapstabint, kad pasaulio atvaizdas, regimas pro šiuos rožinius akinius, dramatiškai skiriasi nuo realybės, kuri yra spalvota iš prigimties. Kiek leido sugebėjimai, stengiausi išlikti objektyvus ir nedogmatiškas. Jeigu skaitytojas bus tos pačios nuomonės, laikysiu tai didele savo darbo sėkme.

Prie šios knygos dirbo, be autoriaus, nemažai žmonių. Todėl norėčiau čia nuoširdžiausiai padėkoti tiems, kuriems padedant ji buvo paruošta ir išleista. Pirmiausia už vertingas pastabas ir pasiūlymus dėkoju recenzentams – Vytauto Didžiojo universiteto Ekonomikos ir verslo fakulteto prof. Violetai Pukelienai ir Lietuvos sporto universiteto prof. Birutai Švagždienei. Taip pat kitiems kolegoms, geranoriška kritika ir patarimais nuoširdžiai padėjusiems tobulinti monografijos rankraštį, be kurių pateikiamas skaitytojui darbas būtų neįvertintas ir nebūtų pasiekęs dabartinės savo būsenos. Tokios pat kritikos laukiu ir iš monografijos skaitytojų. Tačiau, savaimė suprantama, visi dabartiniai knygos trūkumai ir netikslumai, kurių neabejotinai bus pastebėta, yra vien tik autoriaus darbo spragos.

Šį leidinį parengti ir išleisti padėjo daugelio žmonių pastangos. Esu labai dėkingas redaktorei Gražinai Indrišiūnienei už nuveiktą didžiulį darbą tobulinant monografijos kalbą, nes jos atliko savo darbą ne *ex officio*, bet su dideliu pasišventimu. Monografijos paveikslus su dideliu kruopštumu parengė ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto dėstytojas Juozas Granskas. Knygos apipavidalinimu rūpinosi dailininkė BB ir teksto maketuotoja CC. Už tai jiems reiškiau nuoširdžią padėką.

Taip pat esu dėkingas savo studentams, kurie mokėsi Vilniaus universiteto Kauno fakultete, klausiusiems mano makroekonomikos paskaitų ir lankiusiems mano vedamus seminarus, per kuriuos bandžiau suformuluoti savo idėjas ir interpretacijas, nesibaimindamas, kad, pajutę kokią dviprasmybę, ne-nuoseklumą ar klaidą, jie gali maištingai prieštarauti. Iš tiesų, iš jų išmokau ne mažiau, negu išmokiau juos pats. Šiems jauniems, siekusiems tobulėti ir degusiems aistra mokytis žmonėms ir dedikuojama ši knyga.

Autorius

IVADAS

Ši monografija – tai autoriaus pastarųjų 10 metų mokslinės ir tiriamosios veiklos ekonominės minties istorijoje apibendrinimas. Mokslinius tyrimus per šį laikotarpį autorius nukreipė *keinsistinės teorijos ir jos poveikio ekonominės minties raidai* problemoms nagrinėti, ypač gilindamasis į neoklasikinės sintezės modelio formavimosi atskirus aspektus ir per šiuos aspektus analizuodamas jos poveikio šiuolaikinės ekonominės minties raidai ypatumus. Kaip rašo olandų ekonomistai *Arnoldas Heertje* ir *Peter'is Heemeijer'is*, „[n]e visada yra lengva tiksliai nustatyti mokslinės teorijos ar modelio intelektinę kilmę. Kolegų ir pirmtakų daugelis idėjų daro poveikį tam tikram mokslininkui, kuris yra pasirengęs išplėtoti naują požiūrį. Tokios įtakos yra ne tik neišvengiamos, bet ir būtinos išradėjui žinių sukaupimui ir įkvėpimui, leidžiančiam jam suformuluoti savo idėjas. Lyginant su tiksliaisiais mokslais, ekonomikos teorijoje šis procesas yra dar sudėtingesnis“ (Heertje, Heemeijer, 2002). Šiuo atžvilgiu galima pacituoti *Paulą A. Samuelsoną*, kuris yra vaizdžiai apibūdinęs: „Mokslinės teorijos yra panašios į vaikus tuo, kad jos gyvena savo gyvenimus. Bet, skirtingai nuo vaikų, jos gali turėti daugiau negu vieną tėvą“ (Samuelson, 1959). Juk „[e]konominis pažinimas yra istoriškai nulemtas, [...] ką mes žinome šiandien apie ekonominę sistemą nėra kažkas tokio, ką mes atradome šiandien ryte, bet yra suma visų įžvalgų, atradimų ir klaidingų pradinių nuostatų. Be *A. C. Pigou* čia nebūtų *J. M. Keynes'o*; be *J. M. Keynes'o* nebūtų *M. Friedmano*; be *M. Friedmano* nebūtų *R. E. Lucas'o*, be *R. E. Lucas'o* nebūtų [...]“ (Blaug, 1991b). Kaip pažymėjo amerikiečių ekonomistas, naujojo keinsizmo srovės atstovas *Olivier'as J. Blanchard'as*, ir makroekonomikos teorija „[...] yra nuolatinio konstravimo proceso bei idėjų ir įvykių sąveikos rezultatas. Tai, kuo makroekonomistai tiki šiandien, yra rezultatas evoliucinio proceso, kurio metu jie pašalina tas idėjas, kurios neišsilaikė ir nuvylė, bei išsaugojo tas, kurios pasirodė gerai paaiškinančios realybę“ (Blanchard, 2006; 2007). Be to, kaip teigė austrų ekonomistas *Heinz'as D. Kurz'as* (2012a), žymių autorių darbai kaupia gilių idėjų lobius, daugelis kurių dažnai nebuvo suprastos pirmą kartą su jomis susidūrus, dėl skaitytojo mąstysenos, kuri susiformavo laikantis skirtingų ekonominės analizės tradicijų ar esant susirūpinus skirtingomis problemomis. Kita svarbi priežastis yra ta, kad pagrindinių autorių darbai yra pertekę idėjų ir naujų perspektyvų apie ekonomines problemas, kurios

viršija autorių galimybes jas išreikšti aiškiai, varžant ribotoms kalbinėms galimybėms ir jų dispozicijoje esančioms analitinėms priemonėms. Svarbiems darbams yra lemta būti prastai suprastiems juos pirmą kartą skaitant, dėl jų turimų gausių potencialių galimybių, kurios atsiskleidžia tik bėgant laikui. Todėl ekonominės minties istorija nėra ta sritis, kur kartą ir visiems laikams padaromi sprendimai dėl svarbių autorių. Iš esmės kiekviena skaitytojų karta privalo susiformuoti savo nuomonę apie tokius ekonomistus kaip *A. Smith's*, *D. Ricardo*, *K. Marx's*, *J. M. Keynes's* ar *J. A. Schumpeter's*. (Britų ekonomistas *Mark's Hayes's* (2006) net mano, kad į tokius veikalus kaip „Bendroji užimtumo, palūkanų ir pinigų teorija“ (Keynes, 1964 [1936]) būtinas šviežias žvilgsnis maždaug kas dešimtmetį, nes jo tekstas, *E. S. Phelps'o* (1990) žodžiais tarant, iki šiol „nėra pilnai išekspluatuotas“; taip pat žr. *G. A. Akerlof'o* (2002) paskaitą atsiimant Nobelio premiją ekonomikos srityje.) Ir paaiškės, kad idėjos, kurios buvo išsakytos prieš šimtą metų, gali atrodyti nuostabiai naujai ir žaviai šiuolaikiniam ekonomistui. Juk „[n]agrindami praeities ekonomikos teorijas mes galime išmokti žvelgti į ankstesnių laikų problemas, kokios jos buvo, jų amžininkų akimis. Lygindami jas su dabartinėmis teorijomis, mes galime geriau įsisąmoninti mūsų pačių šiandieninio žinojimo sunkumus ir ribotumus“ (Wu, 1939). Ir tai tikrai nėra mažai!

Ypatingas dėmesys monografijoje buvo skiriamas keinsistinių ir neoklasikinių teorinių pozicijų sujungimui: „neoklasikinei sintezei“ ir to poveikio ekonominės minties raidai vertinimui, suprantant, kad tokio pobūdžio tyrimai yra nelengvas uždavinys. Todėl ir savajame keinsistinės teorijos tyrime, apmąstant jos poveikį ekonominės minties raidai, teko ne tik fiksuoti absoliučią ekonominės minties istoriją, bet ir galvoti apie jos kaip sisteminių ekonominių žinių plėtros istorijos racionalią rekonstrukciją dabartinių mokslinių žinių šviesoje. (Neatsitiktinai indų ekonomistas *A. K. Dasgupta* (1903–1992 m.), apibūdinamas kaip „vienas iš Indijos moderniosios ekonomikos įkūrėjų“ ir „tikras vystymosi ekonomikos pradininkas“, savo veikale „Ekonomikos teorijos epochos“ (Dasgupta, 1985) teigė, kad ekonomikos teorijoje dominuojančių teorijų plėtra atspindi istorinius įvykius epochų, su kuriomis jos buvo susijusios.) Tyrimai, atlikti užsienio universitetuose, patvirtino prielaidą, kad keinsistinių teorinių pozicijų besilaikančių ekonomikos mokyklų idėjų esmės bei vertinimo supratimas reikalauja gilesnių ir platesnių studijų, kas leistų visapusiškai įvertinti keinsizmo atstovų bei neoklasikinės sintezės vietą ekonominės minties istorijoje.

Monografijos autoriui yra nepriimtina britų ekonomisto *G. L. S. Shackle'o* 1983 m. leidiniui *The Austrian Economics Newsletter* duotame interviu išsakyta principinė nuostata, kad „[...] ekonomikos teorija nėra mokslas, ir mes neturėtume jos vadinti mokslu“ (Shackle, 1983). Priešingai, kaip pažymėjo švedų ekonomistas *K. Wicksell'is*, „Ekonomikos mokslas įdomus tuo, kad kokios nors koncepcijos atsiradimas tuoj pat sukelia priešingo požiūrio pasirodymą“ (žr. Čiegis, 2014b). Todėl tolesniam tyrimui buvo pasirinktas vienas bendresnis klausimas – keinsizmo poveikio ekonominės minties raidai vertinimo galimybių atskleidimas. Tam monografijoje yra analizuojamas vienas iš šiuolaikinės ekonomikos teorijos šaltinių – keinsistinė teorija, jos gimimas ir tolesnė plėtra, akcentuojant neoklasikinę sintezę, bei esminės šios ekonominės minties krypties idėjos ir ypatybės, kurios ją labiausiai skiria nuo kitų ekonomikos teorijos mokyklų (kaip pažymi *P. Rosner'is*, lyginimas su kitomis ekonominės minties mokyklomis gali padėti atidengti nagrinėjamos teorijos probleminius aspektus (Rosner, 2014), todėl šiuo aspektu informatyvus bei stimuliuojantis naujas išvalgas buvo politinės ekonomijos istorijos šaltinis (Cottrell, Lawlor, 1995) ir turėjo didžiausią poveikį ekonominės minties raidai Europoje ir JAV, kuris buvo toli gražu nevienareikšmis ir netolygus laike. Geriau susipažinus su šios problemos teoriniu aspektu, norint pateikti naujų išvalgų apie keinsistinės krypties kilmę ir svarbiausius jos teorinius atradimus, tarp jų neoklasikinės sintezės srityje, teko gilintis į tyrimų metodologines nuostatas, nes tinkamos metodologijos pasirinkimas savaime yra problemiškas pradėdant rimtus tyrimus šioje srityje (žr. Blaug, 1992). Kaip pažymi *G. M. Hodgson'as* (2007), dauguma ekonomistų savo darbuose menkai atspindi savo tyrimų filosofines prielaidas. Tačiau šiai monografijai pasirinkta ekonominė-istorinė teorinių tyrimų tematika reikalavo iš jos autoriaus aiškiai apibrėžti metodologinius tyrimų principus, kurie bus taikyti darbe. Savo ruožtu tai skatino ieškoti naujų teorinio pažinimo priemonių. Kadangi dalinių reiškinių analizė vertė gilintis į vis abstraktesnius reiškinius, autorius iš anksto norėtų atkreipti dėmesį į monografijoje vyraujančią nagrinėjamos temos teorinį aspektą. Iš tikrųjų tai tyrimo nesupaprastina, o atvirkščiai – daro jį sudėtingesnį, nes to paties abstraktumo lygio išlaikymas yra gana sunkus mokslinis uždavinys.

Kad iš tiesų yra svarbu išanalizuoti keinsistinę kryptį pasirinkusių ekonomistų esmines idėjas ir tas ypatybes, kurios juos labiausiai skiria nuo kitų ekonomikos teorijos mokyklų ir turėjo didžiausią poveikį ekonominės minties raidai, gerai iliustruoja *J. M. Keynes'o* pastebėjimas: „Pažiūrų istorijos studi-

javimas yra būtina parengiamoji priemonė minties išlaisvinimui.“ Be to, kaip rašė amerikiečių mokslininkas *Gregory'is Bateson'as* (1979 m.), „pasaulis iš dalies tampa – pasidaro – koks buvo įsivaizduotas“ (Berman, 1981). Neatsitiktinai po 2007 m. prasidėjusios pasaulinės finansų krizės garsus investuotojas, finansų autoritetas *G. Soros'as* prakalbo apie mąstymo ir tikrovės ryšius, nes „[n]eteisingas supratimas ir aiškinimas atlieka pagrindinį vaidmenį formuojant istorijos tėkmę“ (Soros, 2008; 2009). Apie tai kalba ir *J. M. Keynes'o* pastebėjimas, išsakytas viename garsiausių knygos „Bendroji užimtumo, palūkanų ir pinigų teorija“ pasažų: „[...] ekonomistų ir politinių filosofų idėjos, tiek, kai jos yra teisingos, tiek, kai jos yra klaidingos, yra galingesnės negu bendrai manoma. Iš tikrųjų pasaulis valdomas truputį kitaip. Praktiniai žmonės, kurie vaizduojasi visiškai nepaveikti intelektinių įtakų, paprastai yra kokio nors negyvo ekonomisto vergai. Bepročiai valdžioje, girdintys balsus iš dangaus, savo beprotybės semiasi iš kelerių metų senumo akademinio rašėivos“ (Keynes, 1964 [1936]). Neatsitiktinai jis dar šios knygos pratarmės pabaigoje taip pat įspėjo: „Sunkumas glūdi ne naujose idėjose, bet išsivadavime nuo senųjų, kurios išsiskverbia, kaip atsitiko daugumai mūsų, į kiekvieną mūsų protų kampe“ (Keynes, 1964 [1936]). *J. M. Keynes'o* teigimu, „[...] ekonominė teorija yra mąstymo metodas, intelektinis instrumentas, padedantis tiems, kurie ją pažįsta, rasti teisingus sprendimus“. Todėl pravartu įsiklausyti į pamąstymus, *Austin'o Robinson'o* teigimu, išsakytus 1971 m. balandžio 22 d. inauguracinėje paskaitoje Britų akademijai, irgi priskiriamus *J. M. Keynes'ui* (cituojama iš nepublikuoto „Bendrosios teorijos“ ankstyvojo juodraštinio varianto): „Ekonomikos teorijoje jūs negalite *nuteisti* savo oponento dėl klaidos, jūs galite tik ją *įtikinti*. Bet net jeigu jūs esate teisūs, jūs neįtikinsite jo, [...] jeigu jo galva jau prikimšta priešingų sąvokų ir jis negali nusitverti kelio į jūsų mintis, kurias sviedžiate jam“ (žr. Davidson, 2009a). Galiausiai, kad ekonominės minties raidos analizėje nė vienos ekonominės teorijos ar koncepcijos nevertėtų laikyti absoliučiai netinkama arba, priešingai, absoliučiai teisinga, nes vien tik atsiirenkant kiekvieno mokslinio požiūrio racionalius momentus, juos integruojant į bendrą žinių sistemą, galima mėginti rasti naują, priimtina ekonominių teorijų pokyčių paaiškinimo idėją.

Pateiktos mintys paaiškina bendrąjį monografijoje tiriamos **mokslinės problemos teorinį aktualumą**.

Monografijoje vieno iš šiuolaikinės ekonomikos teorijos šaltinių – keinsistinės ekonomikos teorijos, akcentuojant neoklasikinę sintezę, – pasirinkimą

lėmė jos vieta ekonominės minties istorijoje ir svarba moderniosiose ekonomikos teorijose. Kaip minėta pratarinėje, ši mokykla išgyveno savo renesansą (XX a. ketvirtajame–šeštajame dešimtmėčiuose, kuriuos galima įvardyti jos „aukso amžiumi“ (Blanchard et al., 2010)), patyrė nuosmukį ir susidomėjimo ja kritimą (įsigalėjus monetarizmui; apie jį plačiau žr. Vane, Thompson, 1979; Chrystal, 1990) ir vėl įgavo svarbą moderniose ekonomikos teorijose (pasirodžius naujųjų keinsistų darbams, kas leistų teigti, kad keinsistinė ekonomikos teorija ir toliau yra nuolatinės revoliucijos būsenos; žr. Shaw, 1988). Daugelio stebėtojų nuomone, vyriaujančios krypties ekonomikos teorija nesugebėjo nuspėti XXI a. pradžioje globalią ekonomiką ištikusios finansų krizės ir susidūrė su dideliais sunkumais pateikdama įtikinamą jos paaiškinimą bei politines rekomendacijas kovai su jos padariniais. Kita vertus, 2007–2008 m. globalios finansų krizės atėjimas sukėlė keinsistinės ekonominės minties atgimimą. Keinsistinė ekonomikos teorija suteikė teorinį pagrindą ekonominei politikai, kurios ėmėsi reaguodami į krizę JAV prezidentas *B. Obama*, Jungtinės Karalystės premjeras *Gordonas Brownas* ir kitų šalių vyriausybių vadovai. Už keinsistinę vyriausybės intervenciją į ekonomiką, norint įveikti krizę, pasisakė tokie garsūs ekonomistai kaip Nobelio premijos ekonomikos srityje laureatai *R. J. Shiller'is*, *P. R. Krugman'as*, *G. Akerlof'as* ir *J. Stiglitz'as*. Be to, tai, lyg atsiliepiant į *N. Gregory'io Mankiw* pastebėjimą, kad „nėra nieko panašaus į krizes, kas taip sutelktų protą“ (Mankiw, 2006), vedė į neortodoksinių alternatyvų neoklasikinėms ekonomikos teorijoms atgimimą, įskaitant pokeinsistus, kurie vėl atsigręžė į *J. M. Keynes'o* „Bendrąją teoriją“ (Keynes, 1964 [1936]), kurios 12 skyriuje labai šiuolaikiškai aptarta vertybinių popierių biržų veikla ir spekuliacijos jose. Šis faktas akivaizdžiai rodo, kad dabar yra atviros durys alternatyvių požiūrių į ekonomikos teoriją pervertinimui ir poreikio kritikuoti neoklasikinę paradigmą pripažinimui (Neck, 2014). Pažymėtina, kad alternatyvių ekonominių teorijų, kaip vieno iš ekonominės minties plėtros katalizatorių, supratimas jau buvo akcentuotas ir Lietuvos mokslinėje literatūroje, suprantant, kad alternatyvių ekonominių teorijų analizė yra prasmingas teorinis žingsnis ekonominiame pažinime, leisiantis prognozuoti ekonomikos elgseną ateityje (žr. Čiegis, 2004). Savo ruožtu keinsistų indėlio į ekonomikos teoriją peržiūrėjimas gali pateikti išvagas, kurios gali padėti paaiškinti šiandieninį ekonominį fenomeną ir įvairiais būdais praturtinti ekonomikos teorijos lobyną.

Kartu monografijoje formuluojamos **mokslinės problemos esmę** glausčiau būtų galima apibrėžti klausimu: *kokios keinsistinės krypties atstovų*

pagrindinės teorinės idėjos ir kokie ekonominiai bei politiniai veiksniai nulėmė tokią skirtingą jų poveikį ekonominės minties raidai skirtinguose ekonominės teorijos plėtotės etapuose.

Manychiau, kad keinsistinės ekonomikos teorijos, akcentuojant neoklasiikinę sintezę, esminių idėjų ir jų poveikio ekonominės minties raidai analizė yra prasmingas teorinis žingsnis ekonominiame pažinime, leisiantis geriau suprasti ekonomikos teorijų raidą ateityje. Pasak *J. M. Keynes'o*, „[p]ažanga ekonomikos teorijoje susideda beveik vien tik iš [svarbių šiuolaikiniam pasauliui] modelių pasirinkimo laipsniško tobulėjimo“ (žr. Keynes, 2013; *J. M. Keynes'o* 1938 m. liepos 4 d. laiškas *R. F. Harrod'ui*). Aišku, ekonominė tikrovė yra itin sudėtinga, todėl visapusiškai ją pavaizduoti jokioje atskiroje teorijoje ar atskirame modelyje neįmanoma. Todėl analizuojant keinsistų teorines idėjas irgi yra neįmanoma detalai paaiškinti kiekvieno ekonominės sistemos reiškinio, nuodugnai išdėstyti visų teorijų, skirtų kiekvienam ginčytinam klausimui, visų kiekvieno savo teiginio įrodymų, o tai verčia, remiantis monografijos autoriui buvusia prieinama mokslinė literatūra ir keinsistinės krypties atstovų veikalų pirminiais šaltiniais, sutelkti dėmesį į svarbiausius kokybinius dėsningumus, lėmusius jos poveikį ekonominės minties raidai.

Kaip būtų galima trumpai apibūdinti sprendžiamos mokslinės problemos dabartinę tyrimo situaciją Lietuvoje? Sisteminių tyrimų, analizuojančių keinsistinės ekonomikos teorijos atstovų, ypač akcentuojant neoklasiikinę sintezę, idėjas ir jų poveikio ekonominės minties raidai vertinimo problemas, nėra labai daug. Lietuvoje iš išleistų tokių darbų pirmiausia reikia pažymėti užsienio autorių monografijų vertimus į lietuvių kalbą (žr., pvz., *P. Krugman'o* 2012 m. monografiją „Įveikime ekonominę depresiją!“, lietuvių kalba išleista tais pačiais 2012 m.) ir verstinius straipsnius periodinėje ir mokslinėje literatūroje bei interneto erdvėje. Atskiri keinsistinės krypties atstovų ekonominių idėjų apibendrinimo aspektai gana išsamiai yra pateikti monografijos autoriaus vadovėliuose „Ekonominių teorijų istorija“ (žr. Čiegis, 2006, 2014a, 2014b) ir „Makroekonomika“ (žr. Čiegis, 2012), taip pat plačiau ar siauriau paliesiti kitų lietuvių ekonomistų ekonominės minties mokomosiose knygoose (žr. Balvočiūtė, 2007; Urbonas, Maksvytienė, Sabonienė, 2009) bei vadovėliuose ir mokomosiose knygoose makroekonominė tematika (pirmiausia minėtinas KTU išleistas vadovėlis, žr. Snieška ir kt., 2006). Nors į atskiras sudedamąsias, kartais labai konkrečias monografijoje nagrinėjamos problemos dalis ir yra gilinamasi, pasigendama sisteminio požiūrio į keinsistinę ekonomikos teori-

ją, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, ir jos atstovų ekonominių idėjų poveikio ekonominės minties raidai vertinimą, stokojama sisteminių tyrimų, šias sudedamąsias problemos dalis nagrinėjančių integruotai. Ši monografija yra vienas iš bandymų bent iš dalies kompensuoti šią teorinės analizės spragą.

Tačiau savo palyginti nedidelės apimties darbe autorius taip pat toli gražu nepretenduoja iki galo išanalizuoti visas su tokia plačia ir Lietuvoje dar palyginti mažai nagrinėta tema susijusias problemas, išsamiai ir visapusiškai aptarti visus keinsistinės ekonomikos teorijos bruožus, pateikti išsamius, galutinius ir neginčijamus teorinius apibendrinimus bei vientisą ir sistemiską keinsistinės ekonomikos teorijos atstovų, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, idėjų poveikio ekonominės minties raidai vertinimo koncepciją, nes tai būtų pernelyg sudėtingas ir nepaprastai plataus požiūrio reikalaujantis dalykas. Autorius iš esmės apsiribojo tik *pačios keinsistinės ekonomikos teorijos atstovų svarbiausių ekonominių idėjų, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, ir jų galimo poveikio ekonominės minties raidai nagrinėjimu*. Smalsus skaitytojas, be abejo, atkreips dėmesį į tai, kad monografijoje nemažai nuorodų, citatų iš kitų veikalų. Be šito, reikia manyti, neapsieina nė vienas tyrinėtojas. Tik sugretinus įvairias nuomones, aprašius įvairius ekonominės minties raidos elementus, mėginant pažvelgti į tuos dalykus kiek įmanoma iš arčiau, buvo galima geriau suvokti nagrinėjamų reiškinių esmę, jų evoliuciją ir perspektyvas.

Taigi, siekdamas išnagrinėti iškeltą mokslinę problemą, autorius monografijoje pirmiausia pateikė sistematišką *J. M. Keynes'o „Bendrojoje teorijoje“* (Keynes, 1964 [1936]) iškeltų ekonominių idėjų ir jų poveikio ekonominės minties raidai analizę, bandydamas iš naujo atsakyti į australų ekonomisto *R. M. O'Donnello* (2011) iškeltus tris fundamentalius klausimus: a) kodėl *J. M. Keynes'as* taip skiriasi nuo ortodoksiškų ekonomistų?; b) kodėl *J. M. Keynes'ą* sunkiau suprasti negu ortodoksiškus ekonomistus? ir c) kodėl *J. M. Keynes'as* yra žavesnis už ortodoksiškus ekonomistus? Be to, įdomus klausimas yra ir tai, kodėl, nepaisant to, kad *J. M. Keynes'o „Bendroji teorija“* (Keynes, 1964 [1936]) buvo kaleidoskopinė, sumaišiusi kelias loginio pagrindimo gijas, kurių buvo sunkiai sutaikomos (žr. De Vroey, 2007), tai matė ir pats *J. M. Keynes'as*, 1936 m. laiške kitam anglų ekonomistui *Ralph'ui G. Hawtrey'ui* rašęs, kad „visa knyga turi būti perrašyta ir perkratyta“ (Keynes, 2013) (nors tai nereikia, kad šios knygos tekstas, tegul ir sunkus bei platus ir gilus, yra be ryšio ar tendencingas; žr. Hayes, 2006), knyga sulaukė teigiamo priėmimo, ypač jaunų mokslininkų, ir turėjo revoliucinį poveikį ekonominei minčiai (žr. Clarke,

1998; De Vroey, Malgrange, 2010; 2011). (Juk didžioji dauguma makroekonomikos teorijos plėtros, kuri vyko paskutinius šešis XX a. dešimtmečius, buvo *J. M. Keynes'o* idėjų tąsos ir kritikos tiesioginis rezultatas (Akerlof, 2002), išviręs į „stebėtinai nuolatinį žinojimo kaupimą“, leidusį teigti, kad „makroekonomikos teorijos pažanga gali būti įvardyta ir dvidešimtojo amžiaus ekonomikos teorijos sėkmės pasakojimu“ (Blanchard, 2000).)

Toliau monografijoje pereinama prie keinsistinių ir neoklasikinių teorinių pozicijų sujungimo – „neoklasikinės sintezės“ ir *J. R. Hicks'o*–*A. H. Hansen'o* IS–LM modelio analizės, bei neoklasikinę sintezę kūrusių ekonomistų ekonominių idėjų poveikio ekonominės minties raidai analizės.

Kita vertus, reikia pasakyti, kad monografijos pirmoje ir antroje dalyse toli gražu nesistengiama kiekvieną teorinę išvadą iliustruoti konkrečiu faktu. Be to, kadangi tai labiau abstraktus teorinis, o ne taikomasis tyrimas, nagrinėjamoji mokslinė problema vertinama pasauliniame ekonominės minties raidos kontekste.

Niekieno darbas nebūna vien tik jo, taip yra ir šios monografijos atveju. Vertėtų pažymėti, kad pati keinsistinės ekonomikos teorijos, kartu ir neoklasikinės sintezės, tema užsienio mokslininkų yra gana plačiai analizuojama ir daug mokslininkų papildė šią sritį savo įnašu, kuriuo sąmoningai ar nesąmoningai rėmėsi ir šios monografijos autorius, tai atspindi ir daugiau kaip tūkstančio aštuonių šimtų pozicijų naudotos mokslinės literatūros sąrašas. Vertinigi teoriniai keinsistų ekonominių, socialinių ir politinių idėjų, jų formavimosi institucinės ir kultūrinės aplinkos bei jų vietos ekonominės minties istorijoje tyrimai įvairiais laikotarpiais buvo atlikti daugelio mokslininkų. Bet vertėtų pažymėti, kad monografijoje sprendžiamą mokslinę problemą užsienio ekonomistai formuluoja tik kaip dalinę ir analizuoja tik tam tikrus jos aspektus, tirdami kitas problemas. Pasigendama sisteminių darbų, formuluojančių keinsistinės krypties atstovų ekonominių idėjų poveikio ekonominės minties raidai vertinimo koncepciją. Daugumos minėtų autorių darbuose stinga sisteminio požiūrio į keinsistinės teorijos poveikio ekonominės minties raidai, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, vertinimą.

Darbą su moksliniais šaltiniais lengvino tai, kad jų autoriai dažnai grįždavo prie tų pačių temų savo skirtingose knygose ir straipsniuose, daugeliu atvejų išlaikydami pastovias pažiūras į nagrinėjamą klausimą ir pateikdami aiškų, nedviprasmišką tekstą, o tai mažino monografijos autoriui būtinybę dėti papildomas pastangas jų veikalų interpretavimui. Bet monografijoje pa-

teikęs apžvelgtos mokslinės literatūros nagrinėjama tematika sąrašą, vis dėlto nedrįščiau tvirtinti, kad susipažinau su visa šiai tematikai išanalizuoti aktualia ir svarbia teorine medžiaga. Vis dėlto manyčiau, kad tikrai perskaičiau ir peržvelgiau didelę jos dalį, kuri rengiant šią monografiją man buvo objektyviai prieinama.

Nagrinėjamos mokslinės problemos specifika lėmė, kad šiame tyrime nebuvo vadovaujamasi kokia nors atskirai paimta teorija ar vienu autoriumi, bet buvo siekiama analizuoti ir išskirti jose tai, kas geriausiai išreiškia, paaiškina ir leidžia suprasti keinsistinės teorijos, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, poveikio ekonominės minties raidai vertinimo problemas, nes tik sugretinus įvairias nuomones, aprašius įvairius šios mokyklos autorių iškeltų idėjų sąveikos elementus, mėginant pažvelgti į tuos dalykus kiek įmanoma iš arčiau, galima geriau suvokti nagrinėjamų reiškinių esmę, jų evoliuciją ir perspektyvas.

Monografijos **tyrimo objektas** – *keinsistinė ekonomikos teorija, akcentuojant neoklasikinę sintezę, ir jos poveikis ekonominės minties raidai.*

Rašant monografiją buvo siekiama (monografijos **tiksmai**), remiantis bendraisiais mokslo raidos dėsniniais ir ekonomikos mokslo metodologiniais darbais:

- išanalizuoti *J. M. Keyneso* „Bendrąją teoriją“ (Keynes, 1964 [1936]);
- atskleisti keinsistinių bei neoklasikinių teorinių pozicijų sujungimą „neoklasikinėje sintezėje“, įvertinant šių mokslinių pasiekimų poveikį ekonominės minties raidai.

Siekiant nurodytų tikslų reikėjo išspręsti tokius **tyrimo uždavinius**:

- aptarti klasikinę ir keinsistinę ekonomikos teorijas;
- aptarti *J. M. Keyneso* gyvenimo kelią, išanalizuoti „Bendrojoje teorijoje“ iškeltas ekonomines idėjas ir įvertinti jų poveikį ekonominės minties raidai;
- aptarti keinsistinę revoliuciją: neoklasikinės sintezės gimimą;
- aptarti *J. R. Hickso*–*A. H. Hansen* IS–LM modelio esmę ir jo vaidmenį fiskalinės bei monetarinės politikos formavimuisi;
- išanalizuoti neoklasikinės sintezės modelius: jų esmę bei trūkumus ir įvertinti jų poveikį ekonominės minties raidai;
- išanalizuoti naujosios neoklasikinės sintezės modelius ir įvertinti jų poveikį ekonominės minties raidai;
- aptarti pakeinsizmo amerikietišką ir britišką šakas.

Pagrindiniai mokslinio **tyrimo metodai**, taikyti monografijoje, – *loginė abstrakcija*, apimanti ir tarpusavyje derinanti ekonominių ir istorinių teorinių teiginių apibendrinimą, teorinę keinsistinės krypties idėjų, ypač akcentuojant neoklasikinę sintezę, ir jų poveikio ekonominės minties raidai vertinimo sisteminę analizę bei sintezę, pagrįstą įvairių šalių mokslininkų darbų išvadomis ir samprotavimais, bendrąją ir loginę analizę bei palyginimą.

Monografijoje laikomasi trijų pagrindinių metodologinių nuostatų:

- 1) *tarpdiscipliniškumo*. Daugelis klausimų, susijusių su ekonominės minties raida, savo prigimtimi yra tarpdisciplininiai ir turintys sąlyčio vienas su kitu taškų. Todėl, remiantis nuostata, kad ekonominių teorijų istorijos tyrimai reikalauja tarpdiscipliniškumo požiūrio, siekiama, kad monografijoje nagrinėjami klausimai ir tyrime keliamos problemos būtų sprendžiami integruotai, atsižvelgiant į jų realų sudėtingumą (kompleksiškumą);
- 2) *pliuralizmo*. Laikomasi nuostatos, kad analizuojamų klausimų ir tiriamų problemų sudėtingumas (kompleksiškumas) neleidžia taikyti vienintelio „teisingo“ požiūrio, modelio ar paradigmos. Juk visą XX a. ekonomistai dažnai skyrėsi, kartais gerokai, pagal savo nuostatas, kas turėtų būti laikoma „teisingu“ ūkio modeliu (Woodford, 1999). Iš tiesų įvairios ekonominės mokyklos įvairiais aspektais ir skirtingais metodologiniais pagrindais svarsto tą pačią prieštaringą ekonominę raidą, kuri klostėsi XX a. pirmoje bei antroje pusėje (o dabar ir XXI a. pirmuosiuose dešimtmečiuose, tai sukėlė naujų ekonominių paradigimų poreikį, nors pats paradigimų keitimas moksle, kartu ir ekonomikos teorijoje, yra labai nelengvas procesas; žr. Stiglitz, 2010);
- 3) *dėmesio sutelkimo į svarbiausius klausimus ir problemas*. Norint pagerinti mūsų supratimą ir rasti naujų sprendimų būtini į analizuojamus klausimus orientuoti požiūriai. Sprendžiant svarbius klausimus turi pasitarnauti specifinės metodologijos. Darbo autorius nekėlė savitikslio uždavinio sukurti elegantiškas metodologijas ir nesistengė jas taikyti problemoms, kurioms jos yra netinkamos. Metodai darbe vertinti pagal jų galimybę naudingai spręsti analizuojamus klausimus ir tiriamas problemas.

Pagrindiniai informacijos šaltiniai, panaudoti rengiant monografiją, buvo įvairių šalių mokslininkų, besispecializuojančių keinsistinės teorijos ir ekonominės minties raidos analizės srityse, mokslinės monografijos, vadovėliai,

straipsniai mokslinių darbų rinkiniuose, tęstiniuose mokslo leidiniuose ir periodiniuose moksliniuose žurnaluose. Išanalizuoti monografijos autoriui buvę prieinami JAV ir Europoje daugiausia anglų kalba publikuoti darbai, kuriuose nagrinėjami su tyrimų tematika susiję keinsistinių idėjų, ypač neoklasikinėje sintezėje, ir jų poveikio ekonominės minties raidai vertinimo klausimai, juos cituojant remiamasi pirminiais ir antriniais tektais.

Pagrindiniai moksliniai tyrimai atlikti dirbant Vilniaus universiteto Kauno fakultete. Mokslinės literatūros studijoms buvo reikšmingos trumpalaikės stažuotės Danijos, Švedijos ir Suomijos universitetuose. Per šias stažuotes buvo renkama ir apdorojama Lietuvoje nepasiekiamą teorinę medžiagą, kurios Lietuvos ekonomistai dar nebuvo išanalizavę bei pristatę platesnei tyrėjų grupei.

Kita vertus, mokslo filosofija teigia, kad mokslinės idėjos negali būti priimtoms akademinės bendruomenės kaip tikrai naujos ir originalios neišsakyti konstruktyvios kritikos krušos. Todėl monografijos autorius, pats skeptiškai vertindamas bet kokius kategoriškus tvirtinimus, iš jos skaitytojų irgi tikisi moksliskai kritiško požiūrio į savo šioje monografijoje išdėstytus teiginius, daromus apibendrinimus ir mokslines išvadas ir yra pasirengęs pripažinti savo paties išvadų santykinumą, suprasdamas, kad ilgainiui kai kurie monografijoje pateikti vertinimai bus pakeisti ir pagerinti. Laikui bėgant atsiras papildymų, naujos informacijos, kuri neišvengiamai lems dabartinių požiūrių naujas interpretacijas.

Čiegis Remigijus

Neoklasikinės sintezės modeliai ir jų indėlis į ekonominės minties raidą / Remigijus Čiegis.
Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla. 2021. – 629 p.

ISBN 978-609-07-0649-7

Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Socialinių mokslų ir taikomosios informatikos instituto profesorius, habilituoto socialinių mokslų daktaro Remigijaus Čiegio monografijoje nagrinėjamas keinsizmas (akcentuojant neoklasikinę sintezę) – pagrindinės ekonominės jo pradininkų idėjos ir žymiausių šiuolaikinės ekonomikos teorijos atstovų indėlis į šios ekonomikos mokyklos idėjų plėtrą bei keinsistinės teorijos (akcentuojant neoklasikinę sintezę) poveikis ekonominės minties raidai.

Dailininkė *Jurga Tėvelienė*

Korektūra *Gražina Indrišiūnienė*

Maketuotoja *Nijolė Bukantiėnė*

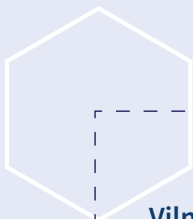
Vilniaus universiteto leidykla, Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius

info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt

Knygos internete knygynas.vu.lt

Mokslo periodikos žurnalai zurnalai.vu.lt

38,2 aut. l.

Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Socialinių mokslų ir taikomosios informatikos instituto profesoriaus, habilituoto socialinių mokslų daktaro Remigijaus Čiegio monografijoje nagrinėjamas keinsizmas (akcentuojant neoklasikinę sintezę) – jo pradininkų pagrindinės ekonominės idėjos ir šiuolaikinės ekonomikos teorijos žymiausių atstovų indėlis į šios ekonomikos mokyklos idėjų plėtrą bei keinsistinės teorijos (akcentuojant neoklasikinę sintezę) poveikis ekonominės minties raidai.